

Tartu Ülikool
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Haridusteaduste instituut
Koolieelse lasteasutuse õpetaja õppekava

Karin Matsalu

LAPSE KOHANEMINE LASTEAIAS, SEDA MÕJUTAVAD JA SOODUSTAVAD
TEGURID ÜHE VALLA LASTEAIAÕPETAJATE HINNANGUL

bakalaureusetöö

Juhendaja: Airi Niilo

Läbiv pealkiri: lapse kohanemine

KAITSMISELE LUBATUD

Juhendaja: Airi Niilo, alushariduse didaktika lektor

.....

Kaitsmiskomisjoni esimees: Irja Vaas (MA)

.....

Tartu 2015

Resümee

Lapse kohanemine lasteaias, seda mõjutavad ja soodustavad tegurid ühe valla lasteaiaõpetajate hinnangul

Lapse kohanemist lasteasutusega peetakse oluliseks perioodiks tema hariduselus. Sel ajal toimuvad muutused avaldavad mõju tema edaspidistele sotsiaalsetele suhetele, edukusele koolis ja järgnevatele kohanemiskogemustele. Käesoleva töö eesmärgiks on anda ülevaade lapse kohanemisest, seda mõjutavatest teguritest ning uurida lapse kohanemist soodustavaid faktoreid ühe valla lasteaia õpetajate hinnangul. Uuring viidi läbi kolmes ühe valla lasteaedades 2014. aasta novembris. Andmete kogumiseks kasutati ankeetküsitlust, mille vastas 19 õpetajat. Tulemustest selgus, et õpetajate hinnangul mõjutab lapse edaspidist kohanemist kõige rohkem tema varasemad sotsiaalsed- ja kohanemiskogemused ning soodustab kõige enam positiivne rühmaõhkkond lasteaias. Viiest hüpoteesist leidsid kinnitust kolm ning üks osaliselt.

Märksõnad: kohanemine, laps, lasteaed.

Abstract

A child's adaptation at the daycare center, the factors that influence and promote it by the assessment of one parish kindergarten teacher.

A child's adaptation with a daycare center is considered to be an important period in his or her educational life. The changes happening at that time will influence his social relations, successfulness in school and the adaptation experiences yet to come. The aim of this thesis is to give an overview of child adaptation in kindergarten, the influential adaptive factors and to find out factors that promote adaptation assessed by kindergarten teachers in one parish. The research was carried out in three kindergartens of one parish in November 2014. The data was collected using questionnaires answered by 19 teachers. Results showed that based on teachers' assessment, the adaptation of a child is influenced most by his or her early social and adaptive experiences and promoted most by the positive group atmosphere in a kindergarten. Three hypotheses' out of five were supported by evidence and one was supported partially.

Keywords: adaptation, child, daycare center.

Sisukord

Resümee	2
Abstract	2
Sissejuhatus	4
Lapse kohanemine lasteaias	5
Lapse lasteaiaga kohanemist mõjutavad tegurid	6
Kohanemist soodustavad tegurid	8
Soovitused õpetajale ja lapsevanemale lapse kohanemisperioodil	9
Uurimuse eesmärk ja hüpoteesid.....	10
Metoodika.....	11
<i>Valim</i>	11
<i>Mõõtevahendid</i>	11
<i>Protseduur</i>	13
Tulemused	14
Arutelu.....	18
Tänu sõnad	21
Autorsuse kinnitus.....	21
Kasutatud kirjandus.....	22
Lisa 1	25

Sissejuhatus

Lapse viimist lasteaeda peetakse tundlikuks perioodiks, kus kujunevad tema käitumisjooned ja saavutamisvajadus tuleviku osas (Barnett & Taylor, 2008; McIntyre, Eckert, Fiese, DiGennaro Reed, & Wildenger, 2010). Lasteaeda minek on protsess, mida kogetakse erineval viisil, olenevalt laste varasematest kogemustest (Daniels, 2014). Selleks, et laps saaks uues keskkonnas võimalikult hästi hakkama, tuleb ta selleks ette valmistada – harjutada. Alguses tutvuda režiimiga, mis kehtib lasteasutuse selles vanuserühmas üldiselt ning seejärel tuleb vanematel tutvuda lapse une- ja söögiaegadega, et ka kodus järgida sama rutiini (Niiberg & Linnas, 2007).

Kohanemist mõistetakse kui teatud tingimustega harjumist ning olukorraga kokku sobitumist (Erelt, 2014). See on aeg, kus laps tunneb rohkem ärevust ja stressi kui tavaliselt (Teichman & Ziv, 1998). Kuna lapse kohanemiskogemused mõjutavad tema edaspidist akadeemilist arengut (Adeeva & Khokhlacheva, 2010; Boyce et al., 2012; Evans, Myers, & Ilfeld, 2000), siis on oluline muuta see lapse jaoks võimalikult kergeks ning uurida kohanemist mõjutavaid ja soodustavaid tegureid. Uurimused on näidanud, et õpetaja üks suurematest eesmärkidest on aidata lapsi lasteaiaga kohanemisel, kuid rohkem oleks vaja uurida kindlaid meetodeid ja viise, mil moel oleks see kõige efektiivsem (LoCasale-Crouch, Mashburn, Downer, & Pianta, 2008).

Uurimustes on välja toodud erinevaid tegureid, mis mõjutavad ja soodustavad lastel lasteaiaga harjumist. Kõige enam mõjutab lapsi kohanemisel kodune keskkond ning selles kehivad reeglid (Deyell-Gingold, 2007), laste kollektiiviga liitumise hetkel tema vanus (Adeeva & Khokhlacheva, 2010; Daniels, 2014), eakohase arengu tase, individuaalsed ja psühholoogilised omadused, kohanemistemperament (Adeeva & Khokhlacheva), õpetaja ja lapse kuulumine samasse rahvusrühma, õpetaja iseloom ja tööstaaz (Buyse, Verschueren, & Doumen, 2011; Rimm-Kaufman, Pianta, & Cox, 2000) ning varasemad sotsiaalsed kogemused (Daniels, 2014). Kohanemist soodustavad järgmised tegurid: lapse eelnev tutvumine lasteaiaga, kindla rutiini järgimine nii lasteaias kui kodus (LoCassale-Crouch et al., 2008), positiivne rühmaõhkkond (Daniels, 2014), koostöö pere ja lasteaiaga vahel (Adeeva & Khokhlacheva, 2010; Kraft-Sayre & Pianta, 2000; LoCassale-Crouch et al., 2008; McIntyre et al., 2010), pidev suhtlus lapse ja õpetaja vahel ning füüsiline kontakt õpetaja ja lapse vahel (kallistused ja paitused) (Teichman & Ziv, 1998). Antud töös kasutan õpetaja sünonüümina ka mõisteid „pedagoog“ ja „lasteaiapäetaja“.

Lapse kohanemine lasteaias

Järgnevas peatükis selgitatakse antud töös kasutusel olevaid keskseid mõisteid.

Kohanemine (*adaptatsioon, konformism*) on mугanemine, kohanemine ühiskonna standarditega (Eesti õigekeelsussõnaraamat ÕS, 2013; Lam & Andrew, 2007). Kohanemine on käitumisprotsess uutele ootustele uues maailmas ning aktiivne sobitumine keskkonnaga. See tähendab ka väljakutsete ja raskustega toimetulekut uues keskkonnas (Balaban, 2011; Lam & Andrew, 2007; Teichman, 1998). Lam ja Andrew (2007) defineerisid kohanemist järgmiselt: „*See on muutuste protsess, mida kogetakse siis, kui lapsed (ja nende pered) liiguvad ühest tegevuspaigast teise, kohast, kus laps on rohkem stabiliseerunud. See on tavaliselt pingeline ja kiirendatud areng, mille nõuded on sotsiaalselt reguleeritud.*“ Kohanemise juures on kaks strateegiat: probleemipõhine ja emotsioonikeskne kohanemine. Viimase puhul muudavad lapsed oma käitumist keskkonnas asetsevale, et reguleerida oma emotsionaalseid vastuseid. Probleemipõhise kohanemise puhul hindavad lapsed keskkonda ning seejärel kohandavad oma käitumist vastavalt probleemile. Pianta ja Kraft-Sayre (2003) arendasid välja „arengumudeli“ kohanemisest, millest lähtudes laste üleviimine lasteasutusse on protsess, mis on mõjutatud erinevate tegurite poolt lapse kogemustele, kodule ja rühmaruumile. Antud töös mõistetakse kohanemist kui teatud tingimustega harjumist ning olukorraga kokku sobitumist (Erelt, 2014).

Lasteaed on koolieast noorematele lastele hoidu ja alushariduse omandamist võimaldav õppeasutus (Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava, 2008) ning käesolevas töös kasutatakse seda sünonüümina mõistega koolieelne lasteasutus. Lapse viimine kodust lasteaeda on enamike laste jaoks esimene hariduslik edasiliikumine nende hariduselus. Lasteasutus on hariduslik asutus, kus saavad kokku erineva taustaga ja kogemustega lapsed, mis on seotud kõrgendatud akadeemiliste eesmärkidega (Lam & Andrew, 2007; Rimm-Kaufman, Pianta, & Cox, 2000). Selliseks üleviimiseks tuleks teha ettevalmistusi nii õpetajatel kui lastevanematel, kuna sageli tunnevad lapsed sel perioodil lähedusvajadust, sõltuvust täiskasvanust, emotsionaalsust (Teichman & Ziv, 1998).

Lapse lasteaiaga kohanemist mõjutavad tegurid

Kohanemisega seotud probleeme on paljudel lastel (Adeeva & Khokhlacheva, 2010). Viimastel aastatel tehtud uurimuste põhjal on välja toodud erinevaid tegureid, mis mõjutavad laste kohanemist kollektiiviga. Nii on näiteks leitud, et seda mõjutab laste kodune keskkond ja selles kehtivad tavad (Deyell-Gingold, 2007), laste kollektiiviga liitumise hetkel tema vanus, vaimse arengu tase, individuaalsed ja psühholoogilised omadused, temperament ning varasemad sotsiaalsed kogemused (Adeeva & Khokhlacheva, 2010; Daniels, 2014). Vanuse puhul leidis Daniels (2014), et vanematel lastel oli vähem probleeme keskendumisega ning neil olid paremad ettekujutused lasteaias toimuvast, kui noorematel lastel. Peale selle märkis ta, et oluliseks aspektiks on ka reeglite järgimise oskus ja sotsiaalsed oskused. Varasemad uurimused laste kohanemisest kollektiiviga on toonud välja mitmeid tegureid, mis võivad lastes kohanemisperioodil stressi tekitada. Nendeks on võõras keskkond, teised reeglid, eemalolek emast (Adeeva & Khokhlacheva, 2010; Keltikangas-Järvinen, 2012).

Kuna kodus ja lasteaias on erinevad reeglid, seisavad lapsed vastamisi teise keskkonna ja personaliga (Lam & Andrew, 2007). Seetõttu võivad kohanemisega kaasneda mitmesugused probleemid, milleaga lapsel on keeruline toime tulla. Nendeks on tegevuse vastu huvi puudumine, isutus, unetus, ema külge klammerdumine, hirm vähese tähelepanu eest, mängimisest keeldumine ja jonnakus (Almann, 2010b; Singh, 2013). McIntyre et al., (2010) mõne aasta tagusest uurimusest selgus, et kõige enam muretseb pere lapse käitumise, reeglite järgimise, seltsivuse ning üldise valmisoleku suhtes kohanemisperioodil. Peale selle võib kohanemine olla raskendatud neil lastel, kes suhtlevad vähem eakaaslastega ja teiste täiskasvanutega.

Uues keskkonnas võivad lapsed hakata käituma ettearvamatult, nad vaikivad ja suhtuvad kõigesse ohutundega (Almann, 2010b). LoCasale-Crouch jt (2008) läbiviidud uuringu põhjal andsid paljud õpetajad oma hinnangu kohanemisperioodil kaasnevatest probleemidest. Pooled rühma lastest, kes olid äsja lasteaeda saabunud, kogesid probleeme juhiste järgimisega, rühmas ja iseseisvalt töötamisega. Rimm-Kaufman'i, Pianta ja Cox'i (2000) uurisid samuti kohanemisega seotud probleeme. Selgus, et 16% lastest oli lasteaeda saabudes raskusi kohanemisega ning kuni 46% lastest oli muud probleemid seoses lasteaia alustamisega (jonnakus, isutus, klammerdumine vanema külge). Seega vähemalt pooled rühma lapsed kogesid kohanemisprobleeme. Wildengeri ja McIntyre (2010) selgitasid välja, et kõige sagedamini oli lastel probleeme juhiste järgimise, reeglite tundmise ning iseseisvalt tegutsemisega.

Kohanemiskogemused mõjutavad lapse hilisemat akadeemilist ja sotsiaalset saavutust edaspidisel kooliteel (Yoleri, 2013). Lasteaialapsed, kes arenevad sotsiaalselt, akadeemiliselt ja käitumiselt ootuspäraselt, saavutavad hiljem koolis häid tulemusi (Adeeva & Khokhlacheva, 2010; Daniels, 2014; Wildenger & McIntyre, 2010). Laste õpitud sotsiaalsed oskused lasteaias mõjutavad nende edaspidist suhtlemisoskust kooli-kaaslaste ja täiskasvanutega (Rimm-Kaufmann et al., 2000).

Kolmes erinevast uurimusest (Buyse, Verschueren, & Doumen, 2011; Rimm-Kaufman, Pianta, & Cox, 2000) selgus, et kohanemist võivad mõjutada ka õpetaja rahvuskuuluvus – õpetaja ja lapse kuulumine samasse rahvusrühma (mis mõjutab lähedussuhteid ja lastega samale tasandile laskumist). Peale selle peavad autorid (Buyse, Verschueren, & Doumen, 2011) oluliseks mõjutajaks õpetaja iseloomujooni, vähest õpetamiskogemust ning vastastikuseid suhteid lapse ja õpetaja vahel. Antud töös mõistetakse sõna „iseloom“ kui käitumises ja suhtumises ilmnevaid põhilisi, püsivamaid psüühilisi omadusi (Tiits et al., 2009). Lapsed, kellele õpetaja pööras antud perioodil vähem tähelepanu, olid hiljem depressiivsema käitumisega, samuti puudusid neil sõbralikud suhteid kaaslastega ning neil määrati madalam akadeemiline kompetentsus (Boyce et al., 2012). Yoleri (2013) uurimusest selgus, et käitumisprobleemid mõjutavad laste kohanemist kollektiiviga ning ka õppimise tulemusi täiskasvanu-elus. Kõige enam kardavad lapsed kohanemisperioodil üksi olemist, eemalolekut vanematest ning lasteaeda minekut üldiselt.

Kelly ja El-Sheikh (2014) selgitasid välja, et depressiivset käitumist ja ärevust kohanemisperioodil võib tekitada ka sellega kaasnev unetus. Uurimused on näidanud, et uni ja kohanemine on omavahel seotud – lapse hea uni aitab kohanemisega kergemini toime tulla. Lühem uneaeg põhjustab suuremaid depressiooni sümptomeid. Barnetti ja Taylори (2008) uurimusest tulenevalt ei mõjuta kohanemist lapse rass ega sugu, kuid Ewing ja Taylor (2009) väitsid, et tüdrukud suudavad paremini kohanemisperioodil ümbruskonnas toime tulla ning arendada sõprussuhteid, olles emotsionaalselt ja füüsiliselt stabiilsemad. Vastupidiselt sellele, püüavad poisid olla domineerivamad ning otsivad sõprussuhteid, olles ebastabiilsemad ja tähelepanu nõudvad.

Kohanemist soodustavad tegurid

Mõned uurimused peavad kohanemist vanemate kohustuseks, kuid väidetakse, et kohanemise eest vastutab pigem õpetaja, vaatamata sellele, et koostööd peaks tegema nii pere, kui õpetaja (Rimm-Kaufman & Pianta, 2005; Wildenger & McIntyre, 2010). Lapsed tunnevad end turvalisemalt kohas, millele on andnud heakskiidu ka lapsevanem (Deyell-Gingold, 2007). Et toetada vanemaid sel perioodil, tuleks mõlemal poolel panna paika akadeemilised, sotsiaalsed ja käitumuslikud ootused antud perioodile (McIntyre et al., 2007). Esimese ülesandena lasteaeda minnes soovivad autorid kohtuda õpetaja ja seejärel rühmaruumi ning seal kehtivate reeglitega (Deyell-Gingold, 2007; McIntyre et al., 2007; Wildenger & McIntyre, 2010). Daniels'i (2014) uurimuse järgi selgus, et kui rühmaruumi õhkkond oli positiivne, siis oli ka kohanemine sujuvam ja meeldivam. Üks lähenemisviis soodustamiseks kohanemist sel perioodil on sotsiaalsete tegutsemisviiside kasutamine, mis kätkevad endas suhteid laste, pere, õpetajate ja rühmaruumi iseärasustega harjumisega (LoCassale-Crouch et al., 2008). Lasteaia õpetajatel ülesanne kohanemise ajal on pühenduda lapse sotsiaalsele arengule, mida näitavad järgmised tunnused: käitumine mängides, võime liituda mängugruppidega, suhtlusoskus ning rahulolu lasteaeda viimisel (Barnett & Taylor, 2008; Deyell-Gingold, 2007; Teichman & Ziv, 1998).

Lapse kindlustunde tagab rutiinne tegevus mitte ainult lasteaias vaid ka kodus (LoCassale-Crouch et al., 2008). Rutiin on kui mustiline käitumine, mida järgitakse ja korratakse pidevalt. Tuntuimateks päevarutiinideks peetakse söömisaega, magamisaega ning ärkveloleku tegevusi (vestlusring, lugemine, käsitöö), mis peaks olema sama ka lapse peres. Regulaarsed rutiinid annavad stabiilsuse ja ootuspärase pereelu, mis tagab lapse heaolu ning tervise (Wildenger, McIntyre, Fiese, & Eckert, 2008). Kohanemine on efektiivne juhul, kui õpetaja panustab sellesse maksimaalselt ning teeb perega koostööd (Adeeva & Khokhlacheva, 2010; LoCassale-Crouch et al., 2008; Kraft-Sayre & Pianta, 2000; McIntyre et al., 2010). Soovitav on koostada lasteaedades kindel päevakava, et teada, millal leiavad aset teatud tegevused. Nii on võimalik ka kodudes järgida sama rutiini, mis lasteasutuseski (Kraft-Sayre & Pianta, 2000). Vanemate osalus ja motivatsioon koostöö suhtes annab võimaluse luua head suhted pere ja lasteaia vahel (McIntyre et al., 2007). Samuti peetakse tähtsaks anda lapsele tähelepanu, pidevalt suhelda, olla lapsega füüsilises kontaktis (paitused, kallistused, süle võtmised) ning lasta lapsel piisavalt puhata (Adeeva & Khokhlacheva, 2010). Et kohanemisega võimalikult hästi toime tulla, tuleb õpetada üldiseid oskusi, et areneks iseseisvus ning toimetulekuvõime (Balaban, 2011; LoCassale-Crouch et al., 2008).

McIntyre et al. (2007) selgitasid välja kohanemisstrateegiad. Kõige tähtsamaks peavad nad külastusi lasteaeda enne õppeaasta algust. Seejärel tähtsustab ta kohtumisi õpetaja ja pere vahel ning kolmandaks arutelu mõlema osapoole ootuste üle edaspidises koostöös. Strateegiad toimivad pere ning lasteaia õpetajatega koostöö tulemusena, kuigi see nõuab palju tööd ja aega. Selgus, et kogenumad õpetajad kasutavad kohanemisstrateegiaid rohkem, kui algajad õpetajad ning madalama sissetulekuga pered pühendasid vähem aega kohanemise strateegiate rakendamisele. Antud meetoditega kaasnevad ka omad takistused. Suureks miinuseks on rühmaruumi suurus ning pikk suvepuhkus, mis takistab õpetajatel suuremat ettevalmistust teha.

Valmistumisel lasteaiaiga aitavad kaasa järgmised aspektid: selgitada lapsele mida lasteaias tehakse ning tutvuda lasteaia päevarutiiniga (Almann, 2010a; Deyell-Gingold, 2007). Kui laps on lasteaeda saabunud ning mõned päevad kohanenud, siis peaks ta järgima kahte või kolme juhust, jagama asju, järgima reegleid, austama kaaslasi ning töötama ajas. Nad peaksid teadma erinevusi mängu ja töö vahel. Oluline kohelda lapsi nii, nagu tavalisel päevalgi, et mitte tekitada juurde üleliigset ärevustunnet (Deyell-Gingold, 2007). Kui kohanemine on möödunud sujuvalt, on lapsed edaspidises elus hoolikamad, aktiivsemad ning suudavad töötada iseseisvalt (Yoleri, 2013).

Soovitused õpetajale ja lapsevanemale lapse kohanemisperioodil

Kohanemisperioodil vajab laps turvatunnet. Emotsionaalse turvatunde tagab õpetajapoolne füüsiline lähedus ja tähelepanu pööramine lapse vajadustele (Coplan, Kimberley, & Armer, 2007). Eemalolek lapsevanemast avaldab lapsele suurt mõju, mistõttu tunneb ta kurbust ja üksindust. Nutvat last lohutab täiskasvanu lähedus ja hoolitsus, sageli ka tähelepanu pööramine millelegi rühmaruumis (mänguasjad, teised rühmakaaslased), mis aitab unustada kurvatunde. Eelneva koostöö tulemusena tasub lapsevanematega välja selgitada põhjused, mis tekitavad lapses uute olukordadega seoses pingeid ja stressi, et tal oleks põhjust vähem nutta. Seejärel analüüsida, millised tunded vanemat valdavad, kui laps nutab (süütunne, teadmatus, ärevus, viha, kurbus) (Almann, 2010a). Kui õpetaja toetab lapse sotsiaalset ja emotsionaalset arengut juba varases eas, siis aitab ta kaasa lapse sotsiaalsete oskuste arendamisele ning väheneb risk edaspidistele käitumisprobleemidele (Yoleri, 2013). McIntyre (2007) selgitas mõne aasta taguses uurimuses välja, et arendades kohanemisperioodil lapse kuulamisoskust, sõbralikku kõneviisi, reeglite järgimist ning oskust tulla toime oma emotsioonidega, siis edaspidine toimetulek uute olukordadega on sujuvam.

Daniels (2014), soovib kohtumisi õpetaja, lapsevanema ja lapse vahel, kus laps osaleb aktiivselt vestluses, et jagada oma tundeid seoses lasteaia – nii on võimalik reguleerida negatiivseid emotsioone kohanemisel. Samuti soovitasid Wildenger ja McIntyre (2010) pere kaasamist lasteaia tegemistesse ja edendada suhtlust kodu ja lasteaia vahel, mis hoiab ära mitmeid kohanemisega seotud probleeme. Näiteks individuaalne tegelemine lastega enne lasteaeda tulemist, valmistamaks neid ette sellega, mis neid ees ootab.

Vanemate osalus kohanemisel on oluliseks aspektiks lapse positiivsetele tulemustele edaspidises elus. Seetõttu on pedagoogidel tähtis ülesanne edastada lapsevanematele informatsiooni, kuidas last lasteaiaks ette valmistada. Näiteks Rimm-Kaufman ja Pianta (2005) uurisid, et vestlemine tagab hea suhte kooli ja pere vahel – eesmärkide püstitamise, ühiste otsuste tegemise, arusaamatuste vältimise ning aitab vanematel aru saada, kuidas kindlustada õppimist ka kodustes tingimustes. Kraft-Sayre ja Pianta (2000) soovivad lapsevanemaga suheldes alustada alati positiivsest ülevaatest, mis tagab ka edaspidiseks koostööks meeldiva õhkkonna.

Uurimuse eesmärk ja hüpoteesid

Kuna antud töö autor töötab lasteaias ning on kokku puutunud juhtudega, kus lapsel on probleeme lasteasutusega harjumisel ning vähesel kogemusel tõttu on noorel õpetajal keeruline leida kõige efektiivsemaid meetodeid lapse kohanemise lihtsustamiseks, siis antud bakalaureuse töö eesmärgiks on anda ülevaade lapse kohanemisest, seda mõjutavatest teguritest ning uurida lapse kohanemist soodustavaid faktoreid ühe valla lasteaia õpetajate hinnangul.

Hüpoteeside koostamisel lähtus autor teoreetilisest lähtepunktist. Tutvudes erinevate uurimustega sai autor teada, et sarnaseid uurimusi on viidud Eestis läbi vähe, välismaal on kohanemist uuritud üsna palju. Varasematest uurimustest on teada, et lasteaia ja pere koostöö tagab lapse efektiivse kohanemise (Adeeva & Khokhlacheva, 2010; Kraft-Sayre & Pianta, 2000; LoCassale-Crouch et al., 2008; McIntyre et al., 2010). Sellest tulenevalt püstitab autor esimese hüpoteesi: ***lapse kohanemist soodustab kodu ja lasteaia koostöö.***

Daniels (2014) rõhutab et lapse kohanemine on kõige enam seotud sellega, kas laps on varem olnud hoius ning varasemalt suhelnud eakaaslaste ja täiskasvanutega. Eelnevast johtuvalt püstitab autor teise hüpoteesi: ***lapse kohanemist mõjutavad tema varasemad kohanemiskogemused.***

Õpetaja iseloomujooned mõjutavad lapse ja pedagoogi edaspidiseid suhteid lasteasutuses ja kohanemist kollektiiviga (Rimm-Kaufman, Pianta, & Cox, 2000; Buyse, Verschueren, & Doumen, 2011). Lapsed, kellele õpetaja pööras antud perioodil vähem tähelepanu, on edaspidises elus depressiivsema käitumisega, samuti puudusid neil sõbralikud suhteid kaaslastega ning neil määrati madalam akadeemiline kompetentsus (Boyce et al., 2012). Sellest tulenedes püstitab autor kolmanda hüpoteesi: ***lapse kohanemist mõjutavad õpetaja iseloomujooned.***

Ewing ja Taylor (2009) selgitasid välja, et tüdrukud suudavad antud perioodil kollektiiviga harjumisel olla stabiilsemad ja vähem emotsionaalsed, kuid poisid ootavad õpetaja poolt rohkem tähelepanu. Seega on neljandaks hüpoteesiks: ***tüdrukud on paremad kohanejad kui poisid.***

Viimane hüpotees tuleneb õpetajate poolt antud hinnangute põhjal, mille kohaselt töö autor soovis pärast gruppide jagamist teada saada, kas õpetaja tööstaaž mõjutab nende hinnanguid lapse kohanemisele, seda enam, et tööstaaži erinevus oli antud uuringus väga suur. Sellest tulenevalt on viiendaks hüpoteesiks: ***õpetaja staaž mõjutab nende hinnanguid lapse kohanemisele.***

Metoodika

Valim

Käesolev uurimus viidi läbi novembris 2014 kõikides ühe valla lasteaedades. Küsitluses osales kokku 21 vastajat, kellest 2 pedagoogi keeldusid isiklikel põhjustel küsimustikule vastuseid andmast. Seega uuritakse antud töös 19 õpetaja vastuseid. Uuritavateks olid naissoost tegevõpetajad vanuses 30–70 ($M = 47,5$; $SD = 10,6$), kes on omandanud koolieelse lasteasutuse õpetaja hariduse. Uurimusest osalenute tööstaaž ulatus 1 aastast kuni 50 aastani ($M = 20,6$; $SD = 14,2$). Kuna uurimuses osalesid kõik sama valla lasteaiad, siis kasutati kõikset valimit kvantitatiivse uurimuse põhimõttel.

Mõõtevahendid

Uurimuse läbiviimiseks koostas autor küsimustiku (vt Lisa 1), mis koosnes 21 valikvastustega küsimusest, millele sai vastata 5-pallisel *Likert-tüüpi* skaalal. Vastaja otsustab, millises ulatuses nõustub/ei nõustu vastaja järgnevate väidetega (1 – ei nõustu üldse; 2 – pigem ei nõustu; 3 – nii ja naa; 4 – pigem nõustun; 5 – nõustun täielikult) (Hirsjärvi,

Remes, & Sajavaara, 2005). Oodatud olid ka vastajatepoolsed kommentaarid, mis kajastuvad tulemuste osas. Eelnevalt tuli pedagoogidel täita ka taustandmestik, mis uuris pedagoogi vanust, tööstaaži, mitu korda on rühmaga alustatud, laste arvu rühmas, poiste ja tüdrukute arv rühmas ning laste vanust rühmas. Enne küsimustiku läbiviimist tutvustas töö autor ennast, selgitas töö pealkirja ja eesmärgi ning kinnitas uurimuse konfidentsiaalsust. Samuti küsiti õpetajate nõusolekut töös osalemisel.

Küsimuste koostamisel võeti aluseks varasemad uurimustulemused ning toetuti varasematele lapse kohanemist uurivatele allikatele. Näiteks lapse varasemaid sotsiaalseid kogemusi kohanemisega toetavad küsimused 1, 5, 6 ja 13, mille koostamisel toetuti järgmistele autorite töödele: Adeeva ja Khoklacheva (2010) ja Daniels (2014). Lapsevanema ja õpetaja vahelist koostööd puudutavad küsimused (nr 11, 14, 19 ja 20) koostati toetudes Adeeva ja Khoklacheva (2010), LoCassale-Crouch et al. (2008) ning Teichmann ja Ziv'i (1998) uurimustele. Õpetaja karakteristikuid sisaldavad küsimused- 7, 8, 9 ja 15 valmisid Buyse, Verschueren ja Doumen (2011), Rimm-Kaufman, Pianta ja Cox (2000) ja Teichmann ja Ziv (1998) artiklite põhjal. Lapse ja rutiiniga seonduvad küsimused: 12 ja 18 tuginesid autorile LoCassale-Crouch et al. (2008). Lastesoolise eripärasid puudutavad küsimused: 10 ja 17 põhinesid Ewing ja Taylor'i (2009) uurimuse tulemustel. Lapse varasemaid kohanemise iseärasusi puudutavad küsimused 2, 4 ja 16 toetusid Adeeva ja Khoklacheva (2010), Daniels (2014) ja Teichmann ja Ziv (1998) artiklitele ning lapse eakohane areng (küsimus nr 3) tugines Adeeva ja Khoklacheva (2010) allikale.

Eetika põhimõtteid järgides tagas töö autor uurimuses osalejate anonüümsuse ning rõhutas küsimustikule vastamise vabatahtlikkust. Eelnevalt selgitati uurimuses osalejatele töö eesmärk ning tulemuste kasutamise viisi. Töös ei avaldanud uurija andmeid, milles viidatakse kindlatele nimedele või asutustele ning tulemusi analüüsides jäi töö autor võimalikult objektiivseks.

Valiidsuse tagamiseks palus töö autor peale küsimustiku koostamist selle eelnevalt läbi vaadata 2 isikul, kes ei oma pedagoogilist haridust, saamaks teada, kas koostatud küsimused on üheselt mõistetavad. Saadud info alusel korrigeeris autor küsimusi number 6, 11 ja 16- lisades hiljem täpsustavaid selgitusi.

Testi sisereliaablusnäitaja Cronbach'i α arvutati andmetöötlusprogrammiga SPSS 20.0, mis on antud uurimuses 0.39, mida peetakse nõrgaks. Reliaabluse madala tulemuse võis määrata asjaolu, et tegu on inimese isiklikel arusaamisel ning hinnangul põhineval uuringul, mistõttu inimeste arvamused võivad pidevalt muutuda.

Protseduur

Antud küsimustikud viidi isiklikult pedagoogideni lasteaedadesse, et oleks võimalus seletada täpsemalt töö juhiseid ning vajadusel eesmäärke. Konfidentsiaalsuse tagasid kinnised ümbrikud, kuhu paigutati vastatud ankeedid, mis toimetati omakorda töö autorile. Töö koostaja jagas ankeedid isiklikult uuritavatele ning vastused tagastati kokkulepitud ajal. Kuna kõikide õpetajatega polnud võimalus isiklikult kohtuda, siis palus töö koostaja õpetajatel küsimustikud edastada oma kaastöötajatele. Enamus õpetajaid olid koostööaltid ning nõus andma kaasabi.

Andmeid kogus töö autor ajavahemikul 10.– 19. november 2014. Lasteaedades paluti küsimustikud tagastada õppealajuhataja kätte, millele tuli vastuseid anda 10 päeva jooksul. Ühe lasteaia pedagoogidele esitatud küsimustikele läks autor isiklikult järgi, mille tulemusena said õpetajad isiklikult kommenteerida või uurida töö kohta lisainformatsiooni. Andmete töötlemisel kasutati tabelarvutusprogrammi Microsoft Office Excel 2010 ja statistikaprogrammi SPSS 20.0. Tulemuste esitamiseks kasutatakse statistilist keskmist ning gruppidevaheliseks võrdluseks T-testi.

Õpetajad jagati gruppidesse tööstaaži järgi. Kuna tegemist oli kõikse valimiga, siis jagunesid õpetajad staaži poolest kahte gruppi: esimene grupp koosnes pika ja väga pika staažiga (15-50 a) õpetajatest ning teine grupp lühemaajalise staažiga (1-10 a) õpetajatest. Grupid jagati selliselt, kuna küsimustikule vastajatest polnud ükski pedagoog 10-15 aastase tööstaažiga, mistõttu vaadeldi väiksema tööstaažiga õpetajaid, kes on töötanud enamasti Koolieelse lasteasutuse riikliku õppekava järgi, lähtudes lapsekesksest põhimõttest ning suurema töökogemusega õpetajaid, kes on töötanud enamuse oma tööajast teiste põhimõtete alusel koostatud õppekavade järgi. Sellest tulenevalt soovis töö autor vaadata, kas õpetaja tööstaaž mõjutab nende hinnanguid lapse kohanemisele.

Iga hüpoteesi puhul vaadeldi konkreetseid küsimusi (vt Lisa1), mille põhjal analüüs tehti. Esimese hüpoteesi kontrollimiseks keskenduti küsimustikus küsimustele number 11, 14, 19, 20. Teise hüpoteesi kontrollimiseks uuriti küsimusi number 2, 4, 5, 6, kolmanda hüpoteesi kontrollimiseks toetuti küsimustele number 8, 13, 15, 16. Neljanda hüpoteesi puhul vaadati küsimusi number 10 ja 14 ning viiendal hüpoteesil toetuti küsimusele number 9. Ülejäänud küsimuste abil sai töö autor õpetajate taustandmeid ning meelestatust. Õpetajate kommentaaride analüüsiks kasutati sisuanalüüsi – sarnased vastused koondati ning leiti ühine kood.

Tulemused

Lapse kohanemine lasteaias, seda mõjutavad ja soodustavad tegurid ühe valla lasteaiaõpetajate hinnangul.

Tabel 1. *Õpetajate hinnangud laste kohanemisele lasteaias*

Küsimus	MIN ^a	MAX ^b	M ^c	SD ^d
1. Lapse kohanemist mõjutab tema vanus rühma saabudes	2	5	3,6	0,9
2. Lapse kohanemist mõjutab lapse varasem kogemus eemalolekust vanematest	3	5	4,2	0,7
3. Lapse kohanemist mõjutab lapse eakohase arengu tase	1	5	3,6	1,2
4. Lapse kohanemist mõjutab tema kohanemistemperament	3	5	4,1	0,8
5. Lapse kohanemist mõjutavad tema varasemad sotsiaalsed kogemused (kas laps on varasemalt suhelnud eakaaslaste ja täiskasvanutega)	4	5	4,6	0,5
6. Lapse kohanemist mõjutavad tema varasemad kohanemiskogemused (kas laps on varem olnud hoius, vanavanematega vms)	4	5	4,6	0,5
7. Lapse kohanemist mõjutab õpetaja ja lapse kuulumine samasse rahvusrühma (kas õpetajal ja lapsel on olnud sama emakeel)	1	5	3,3	1,1
8. Lapse kohanemist mõjutavad õpetaja iseloomujooned	2	5	4,1	0,8
9. Lapse kohanemist mõjutab õpetaja tööstaaz	1	5	2,8	1,3
10. Lasteaiaga kohanemisega tulevad paremini toime tüdrukud	1	5	2,5	1,1
11. Lapse kohanemist soodustab eelnev tutvumine lasteaiaga (rühmaruumide ja õuealaga)	3	5	3,9	0,7
12. Lapse kohanemist soodustab kindla rutiini järgimine lasteaias	2	5	4,1	1,0
13. Lapse kohanemist soodustab positiivne rühmaõhkkond	4	5	4,9	0,3
14. Lapse kohanemist soodustab hea koostöö pere ja lasteaia vahel	3	5	4,7	0,5
15. Lapse kohanemist soodustab pidev suhtlus lapse ja õpetaja vahel	3	5	4,6	0,8
16. Lapse kohanemist soodustab füüsiline kontakt lapsega (kallistused, paitused õpetaja poolt)	2	5	3,8	1,0
17. Lasteaiaga kohanemisega tulevad paremini toime poisid	1	4	2,2	1,0
18. Lapse kohanemist soodustab kindla rutiini järgimine kodus	2	5	4,2	0,9
19. Lapse kohanemist soodustab omavaheline tutvumine lapse, õpetaja ja lapsevanema vahel enne lasteaeda saabumist	3	5	4,1	0,9
20. Lapse kohanemist soodustab pidev suhtlus õpetaja ja lapsevanema vahel	2	5	4,1	0,8
21. Lapse sujuv kohanemine tagab lapse edaspidise kooliedukuse	2	5	3,5	0,8

Märkus. ^a Miinimum väärtus

^b Maksimum väärtus

^c Tulemuste keskvärtus (võimalik väärtuste vahemik: 1-5)

^d Standardhälve

Küsimustega number 11, 14, 19, 20 kontrolliti hüpoteesi number 1: *lapse kohanemist soodustab kodu ja lasteaiaga koostöö* ning saadud tulemustest lähtuvalt võib öelda, et hüpotees leidis kinnitust (kõigi küsimuste vastuste keskmine on >3). Küsimustega 2, 4, 5, 6 kontrolliti hüpoteesi number 2: *lapse kohanemist mõjutavad tema varasemad kohanemiskogemused*, kuna kõikide küsimuste keskmised olid kõrgemad kui 4, siis võib järeldada, et hüpotees leidis kinnitust. Küsimustega number 8, 13, 15, 16 kontrolliti hüpoteesi number 3: *lapse kohanemist mõjutavad õpetaja iseloomujooned* ning selgus, et hüpotees leidis kinnitust, kuna kõigi küsimuste vastuste keskmised on suuremad kui 3,5. Neljandat hüpoteesi: *tüdrukud on paremad kohanejad kui poisid* kontrolliti küsimustega 10 ja 17 ning selgus, et hüpotees ei leidnud kinnitust, kuna mõlemate küsimuste keskmised on <3 .

Andmete kohaselt sai kõige madalama hinnangu küsimus number 17: *lasteaiaga kohanemisega tulevad paremini toime poisid* ($M=2,2$) ning kõige kõrgema hinnangu sai küsimus number 13: *lapse kohanemist soodustab positiivne rühmaõhkkond* ($M=4,9$). Õpetajatel oli võimalus kommenteerida oma vastuseid iga küsimuse juures. Pedagoogid lisasid kõikidele küsimustele kommentaare, kuid seda ei teinud kõik õpetajad kõikide küsimuste osas. Küsimuse number 1 (*lapse kohanemist mõjutab tema vanus rühma saabudes*) puhul toodi välja, et kohanemine sõltub enamasti lapse vanusest – mida noorem laps, seda raskemini kohaneb, näiteks: „Noorematel kulub kohanemiseks aega.“ Küsimusega number 2 (*lapse kohanemist mõjutab lapse varasem kogemus eemalolekust vanematega*) nõustusid kõik õpetajad, kes andsid oma kommentaari: „Kes olnud ainult vanematega, nende kohanemine raskem.“ Vastupidiselt eelnevatele küsimustele polnud kommentaare andnud õpetajad nõus väitega, et lapse kohanemist mõjutab lapse eakohase arengu tase, pigem arvati, et see ei mängi lapse kohanemisel olulist rolli: „Arengutase ei mõjuta lapse kohanemist.“ Küsimustega 4 (*lapse kohanemist mõjutab tema kohanemistemperament*), 5 (*lapse kohanemist mõjutavad tema varasemad sotsiaalsed kogemused*) ja 6 (*lapse kohanemist mõjutavad tema varasemad kohanemiskogemused*) nõustusid enamus õpetajaid, näiteks: „Kõige olulisem tegur,“ „oskab leida kiiremini kontakt“, „hea on see, kui vanemad annavad teada eelnevatest kohanemistest.“ Pedagoogid peavad oluliseks õpetaja ja lapse kuulumist samasse rahvusrühma, kuna sel juhul on lihtsam omavahel suhelda näiteks: „Üksteisest saadakse lihtsamalt aru.“ Küsimuse number 8 (*lapse kohanemist mõjutavad õpetaja iseloomujooned*) puhul arvasid pedagoogid, et lapsed tunnevad kohanemisel ära rõõmsad ja lahked õpetajad. Küsimuse number 9 (*lapse kohanemist mõjutab õpetaja tööstaaz*) hinnangud õpetajate poolt olid üsna sarnased, mille kohaselt õpetaja tööstaaz mõjutab nende arvates lapse kohanemist –

suurema staažiga pedagoogidel on rohkem kogemust, et aidata kaasa lapse kohanemisele: „*Kogenum õpetaja oskab leida rohkem abivahendeid nutu peletamiseks.*“ Õpetajate kommentaarid küsimustele number 10 (*lasteaiaga kohanemisega tulevad paremini toime tüdrukud*) ja 17 (*lasteaiaga kohanemisega tulevad paremini toime poisid*) jäid enamjaolt neutraalseks. Pigem arvatakse, et lapse soost ei olene tema kohanemisevõime: „*See on lapsed, mitte lapse soost.*“ Eelnev tutvumine lasteaiaga (*lapse kohanemist soodustab eelnev tutvumine lasteaiaga*) on õpetajate hinnangul hea – see annab lapsele kindlustunde. Näiteks: „*Jah, see on hea, mõjub isegi lapse pingele.*“ Sama rutiini järgimine kodus ja lasteaias (küsimused nr 12, 18) on õpetajate hinnangul samuti kindlustunde tagajaks: „*Lastele meeldib kindel rutiin ja päevakava.*“ Küsimus number 13 (*lapse kohanemist soodustab positiivne rühmaõhkkond*) saavutas pedagoogide hinnangul kõige kõrgema keskväärtuse ($M=4,9$) näiteks: „*Eriti hea, kui on vähe lapsi rühmas.*“ Hea koostöö pere ja lasteaias aitab õpetajate hinnangul tagada lapsele parema arengu ja kohanemise (küsimused number 14, 19 ja 20) Näiteks: „*Koos saadakse kergemini üle raskustest.*“ Küsimuse number 15 (*lapse kohanemist soodustab pidev suhtlus lapse ja õpetaja vahel*) puhul selgus, et ka õpetaja ja lapse vaheline suhtlus aitab lapsel sujuvamalt kohaneda: „*Õpetajaga suhtlevad lapsed kohanevad kiiremini.*“ Järgnev küsimus (*lapse kohanemist soodustab füüsiline kontakt lapsega*) tekitas õpetajates pigem vastumeelt ning arvati, et paljud lapsed ei soovi õpetajapoolseid kallistusi ja paitusi: „*Kui laps vajab, siis kindlasti, aga on lapsi, kes ei soovi sel perioodil puudutusi.*“ Viimase küsimuse (*lapse sujuv kohanemine tagab lapse kooliedukuse*) kommentaarid osutused enamjaolt vastumeelseteks: „*Väga halvasti kohanenud tüdruk sai hiljem koolis väga hästi hakkama.*“

Viienda hüpoteesi: *õpetaja tööstaaz mõjutab nende hinnanguid lapse kohanemisele* kohaselt vaadeldi õpetajate hinnangute erinevust T-testi abil, lähtudes nende tööstaazist. Selle järgi jaotatud gruppide hinnangute võrdlusel esines ainult ühe küsimuse (*lapse kohanemist mõjutab tema vanus rühma saabudes*) puhul statistiliselt oluline erinevus: suurema staažiga õpetajate grupi hinnang, et lapse kohanemist mõjutab tema vanus rühma saabudes, oli madalam ($M=3,4$), kui väiksema tööstaaziga õpetajate puhul ($M=4,3$) ($p<0,05$). Seega hüpotees leidis osaliselt kinnitust, sest statistiliselt oluline erinevus ilmnis ainult 1 küsimuse puhul (vt. Tabel 2).

Tabel 2. Õpetajate hinnangud tööstaaži alusel laste kohanemisele lasteaias

Küsimus	Grupp 1 M ^a	Grupp 2 M ^b	T- test ^c	p ^d
1. Lapse kohanemist mõjutab tema vanus rühma saabudes	3,4	4,3	0,04	p<0,05
2. Lapse kohanemist mõjutab lapse varasem kogemus eemalolekust vanematest	4,2	4,6	0,17	p>0,05
3. Lapse kohanemist mõjutab lapse eakohase arengu tase	3,3	4,3	0,08	p>0,05
4. Lapse kohanemist mõjutab tema kohanemistemperament	4,1	4,3	0,67	p>0,05
5. Lapse kohanemist mõjutavad tema varasemad sotsiaalsed kogemused (kas laps on varasemalt suhelnud eakaaslaste ja täiskasvanutega)	4,5	4,8	0,39	p>0,05
6. Lapse kohanemist mõjutavad tema varasemad kohanemiskogemused (kas laps on varem olnud hoius, vanavanematega vms)	4,5	4,6	0,75	p>0,05
7. Lapse kohanemist mõjutab õpetaja ja lapse kuulumine samasse rahvusrühma (kas õpetajal ja lapsel on olnud sama emakeel)	3,1	3,6	0,31	p>0,05
8. Lapse kohanemist mõjutavad õpetaja iseloomujooned	4	4,2	0,52	p>0,05
9. Lapse kohanemist mõjutab õpetaja tööstaaž	2,9	2,8	0,80	p>0,05
10. Lasteaiaga kohanemisega tulevad paremini toime tüdrukud	2,5	2,5	0,93	p>0,05
11. Lapse kohanemist soodustab eelnev tutvumine lasteaiaga (rühmaruumide ja õuealaga)	4,1	3,6	0,18	p>0,05
12. Lapse kohanemist soodustab kindla rutiini järgimine lasteaias	4,4	3,9	0,31	p>0,05
13. Lapse kohanemist soodustab positiivne rühmaõhkkond	4,8	5	0,22	p>0,05
14. Lapse kohanemist soodustab hea koostöö pere ja lasteaias vahel	4,7	4,9	0,56	p>0,05
15. Lapse kohanemist soodustab pidev suhtlus lapse ja õpetaja vahel	4,5	4,8	0,58	p>0,05
16. Lapse kohanemist soodustab füüsiline kontakt lapsega (kallistused, paitused õpetaja poolt)	3,9	3,6	0,55	p>0,05
17. Lasteaiaga kohanemisega tulevad paremini toime poisid	2,3	2	0,56	p>0,05
18. Lapse kohanemist soodustab kindla rutiini järgimine kodus	4	4,4	0,38	p>0,05
19. Lapse kohanemist soodustab omavaheline tutvumine lapse, õpetaja ja lapsevanema vahel enne lasteaeda saabumist	4,1	4	0,79	p>0,05
20. Lapse kohanemist soodustab pidev suhtlus õpetaja ja lapsevanema vahel	4,1	4	0,83	p>0,05
21. Lapse sujuv kohanemine tagab lapse edaspidise kooliedukuse	3,5	3,6	0,68	p>0,05

Märkus. ^a 15-50aastase tööstaažiga õpetajad^b 1-10aastase tööstaažiga õpetajad^c gruppidevaheline võrdlus T-testiga^d gruppidevaheliste keskmiste erinevuste olulisus

Arutelu

Käesoleva uurimuse eesmärgiks oli uurida lapse kohanemist mõjutavaid ja soodustavaid faktoreid ühe valla lasteaiaõpetajate hinnangul. Tulemused selgusid õpetaja hinnangute kaudu küsimustiku käigus ning võib väita, et lapse kohanemist mõjutab õpetajate hinnangul kõige rohkem lapse varasemad sotsiaalsed- ja kohanemiskogemused. Lapse kohanemist soodustab ühe valla pedagoogide arvates kõige rohkem positiivne rühmaõhkkond lasteaias. Kõik vastanutest andsid neile küsimustele hinnanguks „*pigem nõustun*“ ja „*nõustun täielikult*“, mis tähendab, et neutraalseid ja negatiivseid arvamusi nende küsimuste osas ei olnud.

Viie püstitatud hüpoteesist leidis kinnitust kolm, osaliselt üks ja kinnitust ei leidnud üks hüpotees. Esimese hüpoteesi, et lapse kohanemist soodustab kodu ja lasteaia koostöö, paikapidavust kinnitavad mitmed autorid: Adeeva & Khokhlacheva, 2010; Deyell-Gingold, 2007; Kraft-Sayre & Pianta, 2000; LoCassale-Crouch et al., 2008; McIntyre et al., 2010 Rimm-Kaufman & Pianta, 2005; Wildenger & McIntyre, 2010, väites, et vanemate kaasatus ja motivatsioon erinevates tegevustes lasteaias annab võimaluse luua head suhted pere ja lasteasutuse vahel. Sellest tulenevalt tunnevad lapsed end turvalisemalt kohas, millele on andnud heakskiidu ka lapsevanem. McIntyre et al., 2007 väidab, et hea koostöö tagab eelnevalt püstitatud akadeemilised, sotsiaalsed ja käitumuslikud ootused ja eesmärgid, mis püstitatakse enne õppeaasta algust. Ka küsimustikust selgus, et pedagoogid peavad oluliseks seda, et pere oleks lasteaia suhtes positiivselt meelestatud, mis tagab lapsele parema arengu kohanemise perioodil. Eelnevalt püstitatud ühised kokkulepped aitavad nii perel kui lasteasutusel toetada vastastikku lapse kohanemist. Seetõttu suureneb lapse kindlustunne, kui pedagoogid ja lapsevanemad pingutavad ühise tulemuse – võimalikult sujuva kohanemise nimel.

Pedagoogide arvates mõjutab lapse kohanemist kõige rohkem tema varasemad sotsiaalsed- ja kohanemiskogemused. Mida rohkem on laps varasemalt suhelnud eakaaslaste ja täiskasvanutega, seda kergem on tal ka edaspidi eakaaslastega positiivset kontakti saavutada. Seda näitab käitumine mängides, võime liituda mängugruppidega, suhtlusoskus ning rahulolu lasteaeda viimisel (Barnett & Taylor, 2008; Deyell-Gingold, 2007; Teichman & Ziv, 1998). Õpetajate poolt väljatoodud hinnang võis kujuneda selliseks, kuna neil endil on kõige rohkem kogemusi seoses sotsiaalsete- ja kohanemisprobleemidega lastest, mistõttu anti sellele väitele kõrgem hinnang.

Lapsed, kes on olnud ainult vanematega, nendel kulub kohanemiseks aega rohkem. Ka McIntyre et al'i., (2010) mõne aasta tagusest uuringust, kus uuriti lapse kohanemist lasteasutusega selgus, et harjumine on raskendatud neil lastel, kes suhtlevad vähem

eakaaslastega ja teiste täiskasvanutega. Adeeva ja Khokhlacheva (2010), Daniels (2014), Wildenger ja McIntyre (2010) ja Yoleri (2013) tõid oma uuringutes välja, et sotsiaalselt arenenud lapsed suhtlevad vanemas eas nii eakaaslaste kui ka täiskasvanutega vabamalt ning saavutavad hilisemas hariduselus paremaid tulemusi. Seega tõestab see teise hüpoteesi *lapse kohanemist mõjutavad tema varasemad kohanemiskogemused* tõesust. Mida rohkem laps saab suhelda oma eakaaslastega, seda seltsivam ja avatum on ta ka edaspidi ning julgeb liituda uute mängugruppidega.

Lapse kohanemist kollektiiviga soodustab õpetajate arvates kõige enam positiivne rühmaõhkkond lasteaias. Selle kohaselt Daniels (2014) väidab, et see tagab lapsele ka suurema kindlustunde ja meeldivama kohanemise. Õpetajate poolt lisatud kommentaaridest selgub asjaolu, et mida vähem lapsi on rühmas, seda positiivsemalt on lapsed meelestatud nii lasteaia kui õpetaja suhtes. See omakorda aitab pedagoogidel pöörduda laste poole individuaalsemalt ning pühenduda rohkem laste isiklikele vajadustele ning tegeleda nende arengu iseärasustega.

Kolmanda hüpoteesi *lapse kohanemist mõjutavad õpetaja iseloomujooned* puhul toovad autorid välja mitmeid asjaolusid, mis mõjutavad lapse kohanemist. Näiteks Buyse, Verschueren ja Doumen'i (2011) ning Rimm-Kaufman, Pianta ja Cox'i (2000) autorite uurimustest selgus, et lapse kohanemise kulgu mõjutab õpetaja suhtumine oma töösse ja kohustustesse. Lapsed, kellele õpetaja osutas antud perioodil vähem tähelepanu, olid depressiivsema käitumisega, samuti puudusid neil sõbralikud suhted kaaslastega ning hiljem määrati neil madalam akadeemiline kompetentsus (Boyce et al., 2012). Väljatoodud hinnangutega nõustusid ka uuritavad õpetajad väites, et lapsed märkavad kiiresti pedagoogi rõõmsat ja hella olekut. Kuna õpetajad ise on oma käitumises kohanejatele suureks eeskujuks, siis on väga oluline näidata välja positiivsust ja abivalmidust.

Barnett ja Taylor (2008) selgitasid välja, et lapse kohanemist ei mõjuta tema rass ega sugu, kuid Ewing ja Taylor'i (2009) kohaselt selgus, et tüdrukud suudavad paremini kohanemisperioodil ümbruskonnas opereeruda ning arendada sõprussuhteid, olles emotsionaalselt ja füüsiliselt stabiilsemad. Poisid seevastu püüavad haarata rohkem õpetaja tähelepanu ja kaaslaste heakskiitu antud perioodil. Õpetajate hinnangul ei olene lapse soost tema kohanemisvõime. Pigem oleneb see lapse individuaalsetest omapäradest. Kuna paljude laste jaoks on see esimene pikem eemalolek oma vanematest, siis avaldubki see tihtipeale erineval moel, kuid järeltõlge ei saa teha sugu aluseks võttes.

Autorid Coplan, Kimberley ja Armer (2007) ning Teichman ja Ziv (1998) rõhutavad oma uurimuses, et kohanemisperioodil on väga oluline pakkuda lapsele füüsilist lähedust-

sülle võtmisi, paitusi ja kallistusi, et vähendada sellega kaasnevat stressi. Vastupidiselt sellele arvavad ühe valla pedagoogid, et see oleneb kohanevast lapsest. Mõni laps ei soovi võõra lähedust vaid reageerib sellele hoopis vastupidiselt – see võib tekitada lapses veel rohkem stressi ja hirmu lasteasutuse vastu. Seega ei saa järeldada, et antud väide peab paika, ligi pooled uuritavatest vastasid negatiivselt ja neutraalselt ning pooled pigem positiivselt. Sellises olukorras tuleks lähtuda lapsest – tuleb võimaldada füüsilist lähedust neile, kes seda soovivad ning vastasel juhul olla lapse jaoks olemas, kuulata tema muresid ning läheneda viisil, mis ei osutu tema jaoks häirivaks.

Tulemustest selgus, et üheks kõige madalamaks tulemuseks osutus väide, et õpetaja tööstaaž mõjutab lapse kohanemist. Mida kogenum on õpetaja, seda enam on ta näinud erisuguseid lapsi, mistõttu oskab ta rohkem kasutada meetodeid laste kohanemisel (Buyse, Verschueren, & Doumen, 2011; Rimm-Kaufman, Pianta, & Cox, 2000). Väiksema tööstaažiga õpetajad pidasid oluliseks suurema tööstaaži omamist lapse kohanemisel, millest võib järeldada, et neil võib puududa kogemust antud olukorras toime tulemiseks. Seega võib järeldada, et nooremad õpetajad nõustuvad autorite poolt välja toodud väidetega. Suurema kogemusega õpetajad ei pea oluliseks suure tööstaaži olemasolu lapse kohanemisel.

Käesoleva uurimuse tulemustest ei saa teha paikapidavaid järeldusi lapse kohanemist mõjutavate ja soodustavate faktorite kohta, kuna valim oli üsna väike. Usaldusväärsemate ja mitmekesisemate tulemuste saamiseks tuleks tõsta valimisse kuuluvate isikute hulka. Kindlasti tuleks edaspidi järgida eetikanorme, et mõjutada võimalikult vähe uuritavate vastuseid ning seeläbi tagada võimalikult suur usaldusväärsus.

Edaspidisteks uurimusteks soovitab töö autor läbi mõelda uuritav valim ning mõelda andmekogumisinstrumenti koostamine hoolikalt läbi. Kui edaspidi teemat rohkem uurida, siis tuleks kaasata ka lapsevanemaid ning ühendada tulemused õpetajate arvamustega. Valimit sobiks laiendada ka teistesse valdadesse ning uurida konkreetset vanusevahemikku, et teha paikapidavaid järeldusi.

Tänu sõnad

Täna uurimuses osalenud õpetajaid meeldiva koostöö eest. Veel täna kõiki, kes aitasid kaasa antud töö valmimisele: Liis Matsalu, Mattias Herzmann, Ott Kartau ja Lauri Kiuru.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Autori allkiri:

Kuupäev:

Kasutatud kirjandus

- Almann, S. (2010a). Kuidas suhtuda lapse nutuhoogudesse kohanemise perioodil? *Tea ja Toimeta*.
- Almann, S. (2010b). *Lasteaeda röödmuga*. Tallinn: TEA Kirjastus.
- Avdeeva, N. N., & Khokhlacheva, I.V. (2010). Peculiarities of the Child's Attachment to the Mother, Child-Parent Relation Style and the Child's Adaptation to the Kindergarten. *Психологическая наука и образование, No 3*, lk 97 – 104.
- Balaban, N. (2011). Transition to Group Care for Infants, Toddlers and Families. In Laverick, D. M., Jalongo, M. R (Eds.). *Transitions to Early care and Education, lk. 7-31*. New York: Springer.
- Barnett, M. A., & Taylor, L. C. (2008). Parental recollections of school experiences and current kindergarten transition practices. *Journal of Applied Developmental Psychology, vol. 30*, lk 140-148.
- Boyce, W. T., Obradovic, J., Busch, N. R., Stamperdahl, J., Kim, Y. S., & Adler, N. (2012). Social stratification, classroom climate, and the behavioral adaptation of kindergarten children. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*.
- Buyse, E., Verschueren, K., & Doumen, S. (2011). Preschoolers' Attachment to Mother and Risk for Adjustment Problems in Kindergarten: Can Teachers Make a Difference? *Social Development, vol. 20, Issue 1*, lk 33-50.
- Coplan, R. J., Kimberley, A. A., & Armer, M. (2007). Don't Fret, Be Supportive! Maternal Characteritstics Linking Child Shyness to Psychosocial and School Adjustment in Kindergarten. *Journal of Abnormal Child Psychology, vol. 36*, lk 359-371.
- Daniels, D. H. (2014). Children's Affective Orientations in Preschool and Their Initial Adjustment to Kindergarten. *Pshychology in the Schools, vol. 51*, lk 256 – 272.
- Deyell-Gingold, P. (2007). Successful Transition to Kindergarten: The Role of Teachers & Parents. *The Daily Parent*.
- Eesti õigekeelsussõnaraamat ÕS (2013). Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- Erelt, T. (Toim). (2014). *Hariduse ja kasvatuse sõnaraamat*. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- Evans, J. E., Myers, R. G., & Ilfeld, E. M. (2000). *Early childhood counts. A Programming Guide on Early Childhood Care for Development*. Washington: The World Bank.

- Ewing, A. R., & Taylor, A. R. (2009). The Role of Child Gender and Ethnicity in Teacher-Child Relationship Quality and Children's Behavioral Adjustment in Preschool. *Early Childhood Research Quarterly*, vol. 24, Issue 1, lk 92 – 105.
- Hirsjärvi, S., Remes, P., & Sajavaara, P. (2005). *Uuri ja kirjuta*. Tallinn: Medicina.
- Kelly, R. J., & El-Sheikh, M. (2014). Reciprocal Relations Between Children's Sleep and Their Adjustment Over Time. *Developmental Psychology*, vol. 50, lk 1137 – 1147.
- Keltikangas-Järvinen, L. (2012). *Väikelapse sotsiaalsus*. Tallinn: Koolibri.
- Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava. (2008). Külastatud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/13351772> .
- Kraft-Sayre, M.E., & Pianta, R.C. (2000). *Enhancing the transition to kindergarten*. Charlottesville: University of Virginia, National Center for Early Development & Learning.
- Lam, M. S., & Andrew, P. (2007). A conceptual framework for understanding children as agents in the transition from home to kindergarten. *Early Years: An International Research Journal*, vol. 26, lk 123-141.
- LoCasale-Crouch, J., Mashburn, A. J., Downer, J. T., & Pianta, R. C. (2008). Pre-Kindergarten Teachers' Use of Transition Practices and Children's Adjustment to Kindergarten. *Early Childhood Research Quarterly*, vol. 23 Issue 1, lk 124-139.
- McIntyre, L. L., Eckert, T. L., Fiese, B. H., DiGennaro Reed, F. D., & Wildenger, L. K. (2010). Family Concerns Surrounding Kindergarten Transition: A Comparison of Students in Special and General Education. *Early Childhood Education Journal*, vol. 38, lk 259 – 263.
- McIntyre, L. L., Eckert, T. L., Fiese, B. H., DiGennaro, F. D., & Wildenger, L. K. (2007). Transition to Kindergarten: Family Experiences and Involvement. *Early Childhood Education Journal*, vol. 35 Issue 1, lk 83 – 88.
- Niiberg, T., Linnas, M. (2007). *Laps läheb lasteaeda*. Tartu: Atlex.
- Rimm-Kaufman, S. E., Pianta, R., & Cox, M. J. (2000). Teachers' Judgements of Problems in the Transition to Kindergarten. *Early Childhood Research Quarterly*, vol. 15 Issue 2, lk 147-166.
- Rimm-Kaufmann, S. E., & Pianta, R. (2005). Family-School Communication in Preschool and Kindergarten in the Context of a Relationship-Enhancing Intervention. *Early Education and Development*, vol. 16 Issue 3, lk 287 – 316.
- Singh, T. (2013). Learning and adjustment problems of physically handicapped children. *Indian Streams Research Journal*, vol. 3 Issue 2, lk 1-3.

- Teichman, Y., & Ziv, R. (1998). Grandparents' and parents' views about their family and children's adjustment to kindergarten. *Educational Gerontology*, vol. 24 Issue 2, lk 115-128.
- Tiits, M., Valdre, T., Veskis, L., Viks, Ü., Voll, P. (Toim). (2009). *Eesti keele seletav sõnaraamat*. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- Wildenger, L. K., & McIntyre, L. L. (2010). Family Concerns and Involvement During Kindergarten Transition. *Journal of Child and Family Studies*, vol. 20 Issue 4, lk 387 – 396.
- Wildenger, L. K., McIntyre, L. L., Fiese, B. H., & Eckert, T. L. (2008). Children's Daily Routines During Kindergarten Transition. *Early Childhood Education Journal*, vol. 36 Issue 1, lk 69 – 74.
- Yoleri, S. (2013). The Effects Behavior Problems in Preschool Children Have on Their School Adjustment. *Academic Journal Article*, vol. 134, Issue 2, lk 218.

Lisa 1

KÜSIMUSTIK LASTEAIAÕPETAJALE

Olen Tartu Ülikooli koolieelse lasteasutuse õpetaja erialal õppiv tudeng, Karin Matsalu, ning palun Teie kaasabi bakalaureusetöö „*Lapse kohanemine lasteaias, seda mõjutavad ja soodustavad tegurid ühe valla lasteaiaõpetajate hinnangul*“ läbiviimiseks. Minu uurimustöö eesmärgiks on uurida lapse kohanemist mõjutavaid ja soodustavaid faktoreid ühe valla lasteaiaõpetajate hinnangul.

Palun tõmmake ring ümber Teile sobiva vastusevariandi ümber. Ankeet on anonüümne, Teie vastuseid ei seostata Teie isikuga ning kasutatakse üldistatult vaid teadustöö tegemisel.

Teid tänades, **Karin Matsalu**, TÜ Haridusteaduskonna tudeng,

e-mail: matsalukarin@gmail.com, telefon: 55570304

Teie vanus:..... Tööstaaž:..... Mitu korda olete alustanud rühmaga?.....

Laste arv rühmas: a) kuni 15 last b) 15 – 20 last c) 21 – 24 last

Tüdrukute arv rühmas:..... Poiste arv rühmas:.....

Laste vanus rühmas:

- a) Sõimerühm (1,5 – 3aastased)
- b) Noorem aiarühm (3 – 4aastased)
- c) Keskmine aiarühm (4 – 6aastased)
- d) Vanem aiarühm (6 – 7aastased)
- e) Liitrühm (1,5 – 7aastased)

Palun vasta, millises ulatuses Sa nõustud/ei nõustu järgnevate väidetega. Oodatud on ka teiepoolsed kommentaarid.

(1 – Ei nõustu üldse; 2 – Pigem ei nõustu; 3 – Nii ja naa; 4 – Pigem nõustun; 5 – Nõustun täielikult)

		Ei nõustu üldse		Nõustun täielikult		
1	Lapse kohanemist mõjutab lapse vanus tema rühma saabudes Kommentaar:	1	2	3	4	5
2	Lapse kohanemist mõjutab lapse varasem kogemus eemalolekust vanematest Kommentaar:	1	2	3	4	5
3	Lapse kohanemist mõjutab lapse eakohase arengu tase Kommentaar:	1	2	3	4	5
4	Lapse kohanemist mõjutab tema kohanemistemperament Kommentaar:	1	2	3	4	5
5	Lapse kohanemist mõjutavad tema varasemad sotsiaalsed kogemused (kas laps on varasemalt suhelnud eakaaslaste ja täiskasvanutega) Kommentaar:	1	2	3	4	5

6	Lapse kohanemist mõjutavad tema varasemad kohanemiskogemused (kas laps on varem olnud hoius, vanavanematega vms) Kommentaar:	1	2	3	4	5
7	Lapse kohanemist mõjutab õpetaja ja lapse kuulumine samasse rahvusrühma (kas õpetajal ja lapsel on sama emakeel) Kommentaar:	1	2	3	4	5
8	Lapse kohanemist mõjutavad õpetaja iseloomujooned Kommentaar:	1	2	3	4	5
9	Lapse kohanemist mõjutab õpetaja tööstaaž Kommentaar:	1	2	3	4	5
10	Lasteaiaga kohanemisega tulevad paremini toime tüdrukud Kommentaar:	1	2	3	4	5
11	Lapse kohanemist soodustab eelnev tutvumine lasteaiaga (rühmaruumide ja õuealaga) Kommentaar:	1	2	3	4	5
12	Lapse kohanemist soodustab kindla rutiini järgimine lasteaias Kommentaar:	1	2	3	4	5
13	Lapse kohanemist soodustab positiivne rühmaõhkkond Kommentaar:	1	2	3	4	5
14	Lapse kohanemist soodustab hea koostöö pere ja lasteaiavahele Kommentaar:	1	2	3	4	5
15	Lapse kohanemist soodustab pidev suhtlus lapse ja õpetajavahele Kommentaar:	1	2	3	4	5
16	Lapse kohanemist soodustab füüsiline kontakt lapsega (kallistused, paitused õpetaja poolt) Kommentaar:	1	2	3	4	5
17	Lasteaiaga kohanemisega tulevad paremini toime poisid Kommentaar:	1	2	3	4	5
18	Lapse kohanemist soodustab kindla rutiini järgimine kodus Kommentaar:	1	2	3	4	5

19	Lapse kohanemist soodustab omavaheline tutvumine lapse, õpetaja ja lapsevanema vahel enne lasteaeda saabumist Kommentaar:	1	2	3	4	5
20	Lapse kohanemist soodustab pidev suhtlus õpetaja ja lapsevanema vahel Kommentaar:	1	2	3	4	5
21	Lapse sujuv kohanemine tagab lapse edaspidise kooliedukuse Kommentaar:	1	2	3	4	5

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Karin Matsalu

(sünnikuupäev: 03.07.1992)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Lapse kohanemine lasteaiaga, seda mõjutavad ja soodustavad tegurid ühe valla lasteaiaõpetajate hinnangul“, mille juhendaja on Airi Niilo,

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 13.05.2015